

Кислий Анатолій Михайлович,

доктор юридичних наук, професор, Міжрегіональна академія управління персоналом, директор Навчально- наукового інституту права ім. Володимира Великого Міжрегіональної академії управління персоналом, м. Київ, вул. Фрометівська 2, +380974533501, nadyakisl@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0003-1724-7678>

АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА ПОСТРАДЯНСЬКИХ КРАЇН ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ ПІД ЧАС ДОКАЗУВАННЯ У СУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Анотація: У даній статті здійснено нормативно-правовий аналіз законодавства пострадянських країн щодо використання результатів негласних розслідувань під час доказування у кримінальному процесі. Обґрунтовано, що, враховуючи потребу в побудові демократичної системи, Україна підтвердила свою позицію в питанні підтримки курсу на інтеграцію до Європейського Союзу. Це спричинило необхідність якнайшвидшого виконання нашою державою взятих на себе зобов'язань.

Зазначено, що негласне провадження у кримінальних справах не є стандартним поняттям, широко вживаним у вітчизняній юридичній науці та правоохоронній діяльності. Для більшості юристів це скоріше незвичена категорія, ніж звичайний елемент практики боротьби зі злочинністю. Негласність, яка була присутня тривалий час лише в сфері розшукової діяльності, ще не має традицій у вітчизняному кримінальному процесі при розслідуванні злочинів.

Відмічено, що результати оперативно-розшукових заходів мають самостійне доказове значення, якщо вони проведені до порушення кримінальної справи, коли проведення слідчих дій не допускається в принципі, або після порушення справи для виявлення фактів, безпосередньо не пов'язаних з розслідуваним злочинном, або коли виявляється об'єктивна неможливість отримання деяких об'єктів в рамках слідчої дії (наприклад, в обмежених випадках допускається вилучення в ході оперативно-розшукових заходів зразків для порівняльного дослідження, коли при проведенні слідчої дії особа відмовилася їх представити).

Виокремлено основні проблеми правового та організаційного забезпечень проведення оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні. На підставі цих рекомендацій запропоновані деякі шляхи вдосконалення законодавчих актів України.

Ключові слова: оперативно-розшукові заходи, слідчі дії, провадження у кримінальних справах, правоохоронна діяльність.

Kisliy Anatoliy Mikhailovich,

Doctor of Law, Professor, Professor, Director of the Academic Law Institute of the Volodymyr Greater of the Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv, str. Fermetovskaya 2, +380974533501, nadyakisl@yahoo.com, [https // orcid.org / 0000-0003-1724-7678](https://orcid.org/0000-0003-1724-7678)

ANALYSIS OF THE LEGISLATION OF THE POST-POSTIAN COUNTRIES ON THE USE OF THE RESULTS OF THE UNAUTHORIZED INVESTIGATION DURING THE EVIDENCE IN THE COURT PROCEEDINGS

Abstract: This article provides a regulatory and legal analysis of post-Soviet legislation on the use of the results of unspoken investigations in criminal proceedings. It is justified that, given the need to build a democratic system, Ukraine reaffirmed its position in supporting the course for integration into the European Union. This has led to the need for our country to fulfill its obligations as quickly as possible.

It is stated that unspoken criminal proceedings are not a standard term widely used in domestic law and law enforcement. For most lawyers, this is a rather unusual category than the usual element of crime prevention practice. Silence, which has been present for a long time only in the field of investigative activity, does not yet have a tradition in the domestic criminal process in the investigation of crimes.

It is stated that unspoken criminal proceedings are not a standard term widely used in domestic law and law enforcement. For most lawyers, this is more an unusual category than a normal element of crime-fighting practices. Silence, which has been present for a long time only in the field of investigative activity, does not yet have a tradition in the domestic criminal process in the investigation of crimes. The main problems of legal and organizational support of conducting investigative measures, silent investigative (investigative) actions and the use of their results in criminal proceedings were singled out. On the basis of these recommendations some ways of improvement of the legislative acts of Ukraine are suggested.

Keywords: investigative measures, investigative actions, criminal proceedings, law enforcement.

Постановка проблеми. Успішна боротьба зі злочинністю, як одне із ключових завдань загальнодержавного рівня, вимагає, з одного боку, наявності нормативно передбаченого ефективного кримінального процесуального інструментарію, а з іншого – використання такого інструментарію з максимально можливим коефіцієнтом корисної дії. Одним із найбільш дієвих засобів протидії злочинності на сьогодні залишається надана законом можливість застосування негласних методів збирання інформації під час досудового розслідування, зокрема, у формі проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД). Показово, що не лише можливість проведення НСРД, а й їх результативність на сьогодні вже визнана на рівні міжнародних програмних документів [1; 2, с.16]. Враховуючи потребу в побудові демократичної системи Україна підтвердила свою позицію в питанні підтримки курсу на інтеграцію до Європейського Союзу. Це спричинило необхідність як найшвидшого виконання нашою державою взятих на себе зобов'язань [2, с. 194], що зумовило актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичну базу дослідження становлять наукові праці українських і зарубіжних вчених, які вивчали різні проблемні аспекти проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, а також використання їх результатів у доказуванні як О. Білічак, О.А. Вагін, Р.С. Веприцький, А. Гинзбург, В. Глушков, М.М. Денисенко, С.В. Зуєв, А.П. Ісиченко, А.М. Кислий, М.С. Колосович, С.О. Павленко, Р.А. Чайка, М.О. Сало, В.Г. Севрук, А.Є. Чечетін.

Метою статті є аналіз законодавства пострадянських країн щодо правового і організаційного забезпечення

проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, а також використання їх результатів у кримінальному провадженні під час доказування.

Виклад основного матеріалу. Аналіз законодавства країн СНД свідчить, що таких широких повноважень прокуратури за діяльністю органів, що ведуть негласну роботу, в жодній із них не передбачено. Гарантії законності проведення негласних слідчих (розшукових) дій переважно забезпечуються нормами, які встановлюють повноваження прокуратури на санкціонування кримінального судочинства, що обмежують права людини, або ж нормами, які встановлюють порядок прокурорського реагування на скарги та заяви громадян про порушення їхніх прав під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. У низці законів країн СНД досить чітко встановлюються межі повноважень прокурора, і з огляду на їх аналіз можна стверджувати, що прокурорський нагляд при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій у країнах СНД має не поточний, а попередній або наступний характер та здійснюється не постійно, а вибірково, в порядку реагування на заяви і повідомлення фізичних та юридичних осіб, як це відбувається у Казахстані, Туркменістані, Росії [3;4;5, с.76-77].

Надалі, на нашу думку, потрібно провести аналіз положень кримінального процесуального законодавства пострадянських країн (Азербайджанська Республіка, Республіка Білорусь, Республіка Таджикистан, Російська Федерація, Республіка Грузія, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка). Адже, як і в Україні, їх законодавство протягом тривалого часу мало єдині принципи кримінальної процесуальної діяльності на зразок КПК

України 1960 р. та Основ кримінального судочинства 1958 р. [6], а з отриманням незалежності, процесуальне законодавство цих країн удосконалюється з урахування реформування правоохоронних органів і впровадження європейської практики кримінальної процесуальної діяльності.

Слід відзначити з цього приводу позицію таких учених як, А. М. Кислого, Р. А. Чайки і М. М. Денисенка, що порядок негласного розслідування і використання конфіденційного співробітництва у пострадянських державах є достатньо різноманітним і залежить від напряму реформування правоохоронної та судової системи, яку обрала та чи інша країна. Природно, ці країни мають і багато спільних рис у вказаній сфері. Передусім слід відзначити, що реформування відбулося практично в усіх пострадянських країнах. Водночас країни, що тяжіють до авторитаризму (Росія, Білорусь), обрали "італійську" модель реформування, яка найменшою мірою регламентує негласні слідчі (розшукові) дії на законодавчому рівні. Така модель фактично дає змогу зберегти систему відомчого регулювання радянського типу в незмінному вигляді. Натомість країни Балтії, Молдова, Грузія, Казахстан при реформуванні більшою мірою використовували моделі ФРН, Франції, Австрії. Зазначені країни запровадили посаду слідчого судді й судовий контроль над проведенням негласних слідчих (розшукових) дій [7].

Негласне провадження у кримінальних справах не є стандартним поняттям, широко вживаним у вітчизняній юридичній науці та правоохоронній діяльності. Для російських юристів, на відміну від правоприменителів з інших країн, це скоріше незвична категорія, ніж звичайний елемент практики боротьби з пре злочинності. Негласність, яка

була присутня тривалий час лише в сфері розшукової діяльності, ще не має традицій у вітчизняному кримінальному процесі при розслідуванні злочинів. Звісно ж, що все негласне провадження у кримінальних справах зосереджено виключно в площині оперативно-розшукової правозастосування. Дійсно, в Законі «Про оперативно-розшукову діяльність» РФ закріплено, що оперативно-розшукова діяльність здійснюється не тільки гласно, а й негласно (ст. 1, 3, 6, 12, 15 та ін.). Більш того, ряд оперативно-розшукових заходів просто неможливо здійснювати гласно. Серед них перевірка закупівля, контроль поштових відправлень, телеграфних та інших повідомлень, прослуховування телефонних переговорів, зняття інформації з технічних каналів зв'язку, оперативне впровадження, контрольована поставка, оперативний експеримент. Згідно з правовою позицією Конституційного Суду РФ відкритості, гласності та змагальності сторін при прийнятті рішення і проведенні негласних оперативно-розшукових заходів бути не може, так як в цьому випадку оперативно-розшукова діяльність втратить сенс [8].

Конституційний Суд РФ у визначенні від 14 лютого 1999 № 18-О вказав на те, що результати оперативно-розшукових заходів не доказами, а лише відомостями про джерела тих фактів, які, будучи отриманими з додержанням вимог Федерального закону «Про оперативно-розшукову діяльність», можуть стати доказами лише після закріплення їх належним процесуальним шляхом, а саме на основі відповідних норм кримінально-процесуального закону [9;10].

За частиною 2 ст. 186 КПК Російської Федерації при наявності загрози вчинення насильства, вимагання та інших злочинних дій щодо потерпіло-

го, свідка або їх близьких родичів, родичів, близьких осіб контроль і запис телефонних та інших переговорів допускаються за письмовою заявою зазначених осіб, а за відсутності такої заяви – на підставі судового рішення [11].

Негласне розкриття при розкритті злочинів регламентується в основному оперативно-розшуковим законом. Однак в даний час не можна нехтувати і потенціалом кримінально-процесуальних засобів. Незважаючи на те, що в КПК Росії не вживається термін «негласні слідчі дії», такі дії представлені накладенням арешту на поштово-телеграфні відправлення, їх оглядом і вилученням (ст. 185 КПК України); контролем і записом переговорів (ст. 186 КПК України); отриманням інформації про з'єднання між абонентами і (або) абонентськими пристроями (ст. 186.1 КПК РФ). Тому необхідно звернути увагу на виявляється потреба одночасного доктринального зміни кримінально-процесуального та оперативно-розшукового законодавства. Негласне провадження у кримінальних справах необхідно розглядати в нерозривному зв'язку оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної діяльності. Тому слід погодитися з М.С. Колосович, що запропонувала негласне провадження у кримінальній справі розглядати як двоєдиний процес оперативно-розшукових заходів і негласних дій слідчого [12, с. 139].

Їх перелік передбачений Федеральним законом «Про оперативно-розшукову діяльність», а конкретні правила – закритими підзаконними актами відомств, де створені оперативні підрозділи. Питання про використання результатів оперативно-розшукової діяльності в кримінальному судочинстві є окремою темою дослідження. В рамках цієї статті необхідно сформулювати тільки загальні прави-

ла. На нашу думку, результати оперативно-розшукових заходів мають самостійне доказове значення, якщо ОРЗ проведені до порушення кримінальної справи, коли проведення слідчих дій не допускається в принципі, або після порушення справи для виявлення фактів, безпосередньо не пов'язаних з розслідуванням злочином, або коли виявляється об'єктивна неможливість отримання деяких об'єктів в рамках слідчої дії (наприклад, в обмежених випадках допускається вилучення в ході оперативно-розшукових заходів зразків для порівняльного дослідження, коли при проведенні слідчої дії особа відмовилася їх представити).

В даний час відповідно до «Інструкції про порядок подання результатів оперативно-розшукової діяльності органу дізнання, слідчому, прокурору або до суду» результати не подаються, якщо неможливо забезпечити безпеку суб'єктів (учасників) оперативно-розшукової діяльності в зв'язку з поданням і використанням даних результатів в кримінальному процесі; якщо їх використання в кримінальному процесі створює реальну можливість розшифровки (розголошення) відомостей про використовувані або використані при проведенні негласних оперативно-розшукових заходів силах, засобах, джерелах, методах, плани і результати оперативно-розшукової діяльності, про осіб, впроваджених в організовані злочинні групи, про штатних негласних співробітників і про осіб, що надають їм сприяння на конфіденційній основі, а також про організацію і тактику проведення оперативно-розшукових заходів, віднесених до державної таємниці [10].

У Законі про «Оперативно-розшукову діяльність» в ст. 11 зазначено, що результати оперативно-розшукової діяльності можуть бути використані

для підготовки і здійснення слідчих і судових дій; результати ОРД можуть служити приводом і підставою для порушення кримінальної справи, а також використовуватися в доведенні по кримінальних справах відповідно до положень кримінально-процесуального законодавства РФ, що регламентують збирання, перевірку та оцінку доказів, і в інших випадках, встановлених цим федеральним законом. Представлення результатів оперативно-розшукової діяльності органу дізнання, слідчому, податковому органу або до суду здійснюється на підставі постанови керівника органу, що здійснює ОРД. З метою роз'яснення положень Федерального закону «Про оперативно-розшукову діяльність» прийнята Інструкція про порядок подання результатів оперативно-розшукової діяльності органу дізнання, слідчому або до суду від 27 вересня 2013 р п. 20 Інструкції зафіксовано, що результати ОРД, що подаються для використання в доведенні по кримінальних справах, повинні дозволяти формувати докази, що задовольняють вимогам кримінально-процесуального законодавства, які висувуються до доказів в цілому, до відповідних вид м доказів; містити відомості, що мають значення для встановлення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальній справі, вказівки на оперативно-розшукові заходи, під час проведення яких отримані передбачувані докази, а також дані, що дозволяють перевірити в умовах кримінального судочинства докази, сформовані на їх основі [13; 10].

Вищі судові інстанції Росії теж не єдині в розглянутому питанні. Так, Пленум Верховного Суду РФ у своїй Постанові № 8 від 31 жовтня 1995 «Про деякі питання застосування судами Конституції Російської Федерації при здійсненні правосуддя» звернув ува-

гу судів на те, що результати оперативно-розшукових заходів, пов'язані з обмеженням конституційних прав і свобод громадян на таємницю листування, телефонних переговорів, поштових, телеграфних та інших повідомлень, а також з проникненням в житло проти волі що у ньому осіб (крім випадків, встановлених федеральним законом), можуть бути використані як докази у справах лише тоді, коли вони отримані з дозволу суду на проведення таких заходів і перевірені слідчими органами відповідно до кримінально-процесуальним законодавством. [9; 10].

Так, у ст. 85.6 КПК Азербайджанської Республіки (далі – КПК АР) зазначено, що керівником органу розслідування є начальник (при його відсутності – заступник начальника) слідчого відділу (відділення, управління), який користується усіма повноваженнями слідчого. Між тим, до основних його повноважень, у т.ч., які пов'язані з використанням негласних засобів у розслідуванні, віднесено: надання доручення провадження окремих слідчих дій у кримінальній справі слідчому або групі слідчих (ст. 85.6.1); здійснення нагляду за своєчасним прийняттям слідчим відповідних заходів щодо проведення слідчих дій, зокрема, накладення арешту на поштово-телеграфну, іншу кореспонденцію, перехоплення телефонних переговорів (ст. 85.6.2); вжиття необхідних організаційних заходів для всебічного, повного та об'єктивного провадження досудового слідства по кримінальній справі (ст. 85.6.3); направлення прокурору, який здійснює процесуальне керівництво попереднім розслідуванням, обов'язкового для розгляду клопотання щодо скасування незаконної чи необґрунтованої постанови слідчого; ініціювання перед Генеральним прокурором питання звернутися

з клопотанням до відповідного органу щодо надання згоди на позбавлення особи права недоторканості з метою проведення процесуальних дій; забезпечення вжиття заходів безпеки до потерпілого, свідка та інших осіб, які беруть участь у кримінальному процесі (ст. 85.6.4) [14; 15, с.49].

З огляду на наведені повноваження, передусім, необхідно відмітити, що начальник слідчого відділу за КПК АР користується усіма повноваженнями слідчого. Також, на наше переконання, досить необхідним є право керівника слідчого підрозділу звертатися до прокурора про скасування незаконної чи необґрунтованої постанови слідчого. На жаль, КПК України не містить аналогічного положення. З урахуванням цього, вважаємо за доцільне запропонувати відповідні зміни до КПК України (такої думки 87,6 % опитаних керівників ОДР, а саме ч. 2 ст. 39 доповнити положеннями такого змісту: «63) звертатися з клопотанням до прокурора про скасування незаконного чи необґрунтованого рішення слідчого про проведення негласних слідчих (розшукових) дій» [15, с.49-50].

Начальник слідчого підрозділу або слідчий, відповідно до КПК АР, уповноважений: доручати відповідному органу дізнання проведення оперативно-розшукових заходів по розкриттю злочину, розшуку зниклої особи або пошуку зниклого майна та отримання повідомлення про вжиті заходи (ст. 85.4.5); доручати відповідному органу дізнання або дізнавачу проведення окремих слідчих дій (ст. 85.4.7), а саме накладення арешту на поштово-телеграфну, іншу кореспонденцію (ст. 177.3.4) та перехоплення телефонних переговорів (ст. 177.3.5). Ці слідчі дії проводяться на підставі постанови суду, яка поставляється за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором (ст. 177.2), а припиня-

ються за постановою слідчого (або начальника слідчого підрозділу, відповідно до ст. 85.6 КПК АР, прокурора або суду (ст. 256.4.3) [14]. Зазначимо, рішення про припинення накладення арешту на поштово-телеграфну, іншу кореспонденцію та перехоплення телефонних переговорів приймається слідчими в Республіках Білорусь і Таджикистан тощо [15, с.50].

Серед країн пострадянського простору позитивним ми також відзначаємо досвід Білорусії, відповідно до норм КПК яких результати ОРД, отримані згідно з вимогами закону, можуть використовуватися в доказуванні по кримінальних провадженнях відповідно до положень, що регламентують збирання та оцінку доказів.

Відповідно до ст. 88 КПК Республіки Білорусь джерелами доказів є протоколи оперативно-розшукових заходів наряду з протоколами слідчих дій та судового засідання. У ст. 101 цього ж Кодексу зазначається, що матеріали, отримані в ході ОРД, можуть бути визнані в якості джерел доказів за умови, якщо вони отримані відповідно до законодавства країни, представлені, перевірені та оцінені в порядку, встановленому КПК Республіки Білорусь [16].

Кримінальним процесуальним кодексом Республіки Білорусь (далі – РБ) [16] закріплено широкі повноваження начальника слідчого підрозділу (ст. 35). Так, ч. 1 ст. 35 КПК РБ зобов'язує начальника слідчого підрозділу здійснювати процесуальне керівництво розслідуванням, контроль за законністю та своєчасністю дій слідчих з розслідування злочинів і надає право розглядати скарги на рішення й дії слідчого; скасовувати незаконні й необґрунтовані постанови слідчого та нижчестоящего начальника слідчого підрозділу, а також незаконні та необґрунтовані вказівки нижчестоящего начальника слідчого підрозділу,

помічника начальника слідчого підрозділу; вносити прокурору подання про скасування незаконних і необґрунтованих постанов нижчестоящего прокурора, органу дізнання, а також санкціонованих прокурором постанов нижчестоящего начальника слідчого підрозділу, слідчого (ч. 2 ст. 35). [16].

Окрім цього, КПК РБ передбачено проведення накладення арешту на поштово-телеграфні, інші відправлення, їх виїмку та прослуховування і запис переговорів, що ведуться по технічних каналах зв'язку, й інших переговорів як слідчої дії, яка, у т.ч., може проводитися на підставі постанови Голови Слідчого комітету РБ або особи, яка виконує його обов'язки, при провадженні досудового слідства слідчим Слідчого комітету РБ у кримінальних справах щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, а також щодо злочинів, передбачених ч. 5 ст. 35 КПК РБ; як іншого заходу безпеки, у випадках наявності явної загрози життю, здоров'ю, майну особи за її заявою або письмовою згодою на підставі рішення слідчого, керівника слідчого підрозділу (ст. 69) [16].

Так, згідно з ч. 6 ст. 232 КПК Республіки Казахстан у випадку виникнення загрози життю, здоров'ю, майну окремих осіб за їх заявою або за їхньою письмовою згодою дозволяється проведення негласних слідчих дій, передбачених п. 1 ст. 231 КПК РК (негласні аудіо- та (або) відеоконтроль особи чи місця) та п. 2 ст. 231 КПК РК (негласний контроль, перехоплення або зняття інформації, яка передається мережами електричного (телекомунікаційного) зв'язку), на підставі постанови органу досудового розслідування з обов'язковим повідомленням прокурора протягом 24-х годин з моменту винесення постанови. Крім того, п. 3 ч. 7 ст. 232 КПК РК встановлено, що негласні слід-

чі дії проводяться стосовно потерпілого за його письмовою згодою [17].

Порядок використання результатів ОРД в кримінальному судочинстві Казахстану регламентується ст. 130 КПК Республіки Казахстан. Так, результати ОРД, отримані згідно з вимогами закону, можуть використовуватися в доказуванні по кримінальних справах відповідно до положень КПК Республіки Казахстан, що регламентують збирання, дослідження та оцінку доказів з дотриманням вимог конфіденційності й вимог Закону Республіки Казахстан «Про державний захист осіб, які беруть участь у кримінальному процесі» [18]. Утім відомо, що для того, щоб відомості, отримані в ході оперативних комбінацій, мали доказове значення, їм необхідно надати процесуальну форму, що підвищує рівень її достовірності й забезпечує результативне проведення різних слідчих дій, тактичних операцій у процесі розслідування, що також дозволяє згодом використовувати її в кримінальному судочинстві.

Законодавець Казахстану закріпив у ч. 2 ст. 130 КПК Республіки Казахстан можливість використовувати як докази фактичні дані, безпосередньо сприйняті при проведенні оперативно-розшукових заходів співробітником органу, що здійснює ОРД, після його допиту в якості свідка [18]. Фактичні дані, безпосередньо сприйняті особою, як і обставини справи, виявлені у ході оперативно-розшукових заходів, фіксуються в протоколах слідчої або судової дії, що провадиться за правилами, передбаченими КПК Республіки Казахстан (ч. 3 ст. 130 КПК Республіки Казахстан) [18].

КПК Республіки Казахстан передбачає дев'ять негласних слідчих дій, які поглинають всі відомі нам оперативно-розшукові заходи, в тому числі впровадження та імітацію злочинів. Аналіз казахстанського криміналь-

но-процесуального законодавства дозволяє констатувати, що негласні слідчі дії охоплюють всі оперативно-розшукові заходи, регламентовані в ст. 6 російського закону про оперативно-розшукову діяльність. Аналогічні положення містяться в КПК Киргизької Республіки, прийнятій 2 лютого 2017 року і вступає в дію з 1 січня 2019 р.

З 1 січня 2015 почав діяти КПК Республіки Казахстан (далі – КПК РК), закріпивши право слідчого проводити слідчі дії, які розділені на дві групи: слідчі дії (глави 26, 27, 29, 31, 32, 35) і негласні слідчі дії (гл. 30).

До першої групи віднесені класичні, добре відомі нам слідчі дії: допит (ст.ст. 208-217), очна ставка (ст. 218), огляд (ст.ст. 218-222), огляд (ст. 223), впізнання (ст.ст. 229-230), обшук (ст. 252), виїмка (ст. 253), перевірка та уточнення показань на місці (ст. 257), слідчий експеримент (ст. 258) і судова експертиза (ст. 270) [19].

До другої групи увійшли: негласні аудіо- і (або) відеоконтроль особи або місця (ст. 242), негласні контроль, перехоплення і зняття інформації, що передається по мережах електричного (телекомунікаційної) зв'язку (ст. 243), негласне отримання інформації про з'єднання між абонентами і (або) абонентськими пристроями (ст. 244), негласне зняття інформації з комп'ютерів, серверів та інших пристроїв, призначених для збору, обробки, накопичення і зберігання інформації (ст. 245), негласний контроль поштових та інших відправлень (ст. 246), негласні проникнення і (Або) обстеження місця (ст. 247), негласні заходи спостереження за особою або місцем (ст. 248), негласна контрольована поставка (ст. 249), негласний контрольний закуп (ст. 250) і негласні впровадження та (або) імітація злочинної діяльності (ст. 251) [19].

Негласними слідчими діями законодавець Казахстану назвав дії, що проводяться в ході досудового провадження без інформування залучених у кримінальний процес осіб, інтересів яких воно стосується, в порядку та випадках, передбачених КПК РК (п. 12 ст. 7).

Відзначимо, що Закон РК «Про ОРД», як самостійного виду державної діяльності, визначає перелік загальних і спеціальних оперативно-розшукових заходів, роз'яснює поняття, пов'язані з ним. Засоби, методи і технології проведення оперативно-розшукових заходів, що становлять державні та службові секрети, регламентуються відомчими нормативними правовими актами, узгодженими з Генеральним прокурором РК, що відповідає і конституційним положенням [20].

Чинне законодавство (КПК РК і Закон РК «Про ОРД») вельми конструктивно регламентує процес використання результатів оперативно-розшукової діяльності в доведенні по кримінальних справах. Результати оперативно-розшукової діяльності, отримані слідчим від відповідного органу, проходять строго певний процесуальний порядок для встановлення законності їх отримання, належності до розслідуваної справи і допустимості їх в якості доказів [20].

Проведення негласних слідчих розшукових дій у Грузії регламентовано гл. XVI. «Таємні слідчі дії» КПК Грузії від 2009 року. Стаття 136. визначає види таємних слідчих дій

Стаття 142. Розсекречення таємних слідчих дій

1. Розсекречення таємного слідчої дії право на ознайомлення з інформацією, отриманою в результаті цієї дії, мають тільки слідчий, прокурор і суддя (якщо інформація по суті пов'язана з даним ними питанням).

2. Розсекречення інформації, отриманої в результаті таємного слідчої дії, проводиться з припиненням слідства або за 5 днів до початку досудового засідання, а також при затвердженні процесуального соглашення.

3. Якщо таємне слідча дія проводиться (триває) після закінчення терміну, зазначеного в частині 2 цієї статті, розсекречення його результатів проводиться з закінченням терміну, зазначеного в ухвалі суду.

4. Про розсекречення таємного слідчої дії, прокурор повинен письмово повідомити сторону захисту.

Також КПК Грузії (ч. 9 ст. 1433) передбачає здійснення копій отриманих результатів і приєднання їх в загальному порядку до матеріалів іншого провадження.

Проводячи подальший аналіз положень ч. 17. ст. 1433 КПК Грузії, встановлено, що слідчому надано право проводити приховані слідчі дії щодо державно-політичної посадової особи, судді та особи, яка користується імунітетом, на підставі рішення суду, прийнятого за клопотанням Головного прокурора Грузії або його заступника. Також ч. 2 ст. 1437 КПК Грузії передбачено, що проведення таємної слідчої дії щодо духовних осіб, адвокатів, лікарів, журналістів і осіб, що користуються імунітетом, допускається лише в тих випадках, коли зазначене не пов'язане з одержанням ними інформації, яка охороняється законом, під час духовної або професійної діяльності [21].

За КПК Республіки Таджикистан (далі – РТ) начальник слідчого підрозділу має такі повноваження: забезпечувати виконання слідчими приписів прокурора в частині дотримання прав особи при проведенні слідчих дій; здійснювати контроль за виконанням слідчим доручень; брати участь у розслідуванні кримінальної справи, що

перебуває у провадженні слідчого, зокрема, ініціювати перед судом, суддею питання про накладення арешту на поштові відправлення, телеграфні та інші повідомлення (ст. 195), прослуховування і запис переговорів (ст. 196) [22]. Окремо зазначимо, що ч. 7 ст. 196 КПК РТ надано право керівнику слідчого підрозділу, який користується повноваженнями слідчого, протягом всього встановленого строку прослуховування і запису переговорів одержувати від уповноваженого підрозділу фонограму для її огляду й прослуховування [15, с.52].

Висновок. Отже, здійснивши аналіз законодавства пострадянських країн, як: Азербайджану, Білорусії, Грузії, Казахстану, Киргизії, Росії, Таджикистану щодо використання результатів негласних розслідувань під час доказування у судовому провадженні, слід констатувати, що проведення оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій (таємні слідчі дії – КПК Грузії, негласні слідчі дії – КПК Казахстану, спеціальні слідчі дії – КПК Киргизії) та використання таких результатів під час доказування у судовому провадженні відбувається на тих же підставах, що й законодавством України.

Підсумовуючи проведене дослідження, слід констатувати що практика роботи правоохоронних та судових органів зарубіжних країн у цьому напрямі свідчить про те, що досконалість нормативно-правового забезпечення протидії та наявність ефективної такої системи на національному й міжнародному рівнях є однією з головних умов успішного подолання зазначеної проблеми [23, с. 88]. Тому імплементація зазначених вище положень у вітчизняний кримінальний процес є досить перспективним напрямом удосконалення чинного процесуального законодавства та забезпечення ефек-

тивності досудового розслідування кримінальних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Веприцький Р.С. Використання негласних слідчих (розшукових) дій у протидії злочинності в регіоні. Наше право. 2015. № 2. С. 92–95.

2. Павленко С. О. Международное законодательство по борьбе с коррупцией: проблемы его применения в Украине / С. О. Павленко // Право и политика : науч.-метод. журн. – 2013. – № 2. – С. 193–198.

3. Про оперативно-розшукову діяльність: закон Республіки Туркменістан від 23 вересня 1994 року №965_ХІІ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legislationline.org/ru/documents>.

4. Про оперативно-розшукову діяльність: федеральний закон Російської Федерації від 12 серпня 1995 року №144_Ф3 (редакція від 28 грудня 2010 року): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://libertarium.ru/1_sormlaw_101.

5. Глушков В. Система прокурорського нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю і досудовим розслідуванням у законодавстві України та зарубіжних країн: порівняльно-правовий аналіз / В. Глушков, О. Білічак // Вісник національної академії прокуратури України. – 2012. – № 4. – С. 75–81.

6. Об утверждении основ Уголовного судопроизводства Союза ССР и Союзных Республик: Закон СССР от 25 дек. 1958 г. URL: www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data04/tex16066.htm.

7. Кислий А. М. Зарубіжний досвід нормативного регулювання негласних слідчих (розшукових) дій / А. М. Кислий, Р. А. Чайка, М. М. Денисенко // Наукові праці МАУП. – 2016. – Вип. 49. – С. 65–73. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npmaup_2016_49_11.

8. Об отказе в принятии к рассмотрению жалобы гражданки Саушиной Зи-

наиды Васильевны на нарушение ее конституционных прав положениями статьи 9 Федерального закона «Об оперативно-розыскной деятельности»: определение Конституционного Суда РФ от 28 марта 2017 г. № 569-О. Доступ из справ. правовой системы «КонсультантПлюс».

9. Зуев, С. В. Использование электронной оперативно-розыскной информации в уголовном процессе / С. В. Зуев // Вестник ЮУрГУ. Серия «Право». – 2018. – Т. 18, № 1. – С. 24–29.

10. Вагін О.А., Ісиченко А.П., Чечетін А.Є. Про оперативно-розискной діяльності в редакції Федерального закону від 29 квітня 2008 р. N * 58-ФЗ, 2008.

11. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации : от 18.12.2001 г. № 174-ФЗ, ред. от 01.04.2019 г. // КонсультантПлюс – надежная правовая поддержка. URL: 212 http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/6c725ca5657d419b9e0bb3ab11696faaa11891f5/.

12. Колосович М.С. Негласная деятельность по уголовному делу // Актуальные проблемы российского права. 2016. № 2.

13. Об утверждении Инструкции о порядке предоставления результатов оперативно-розыскной деятельности органу дознания, следователю или в суд : утв. совместным приказом МВД России, МО России, ФСБ России, ФСО России, ФТС, СВР России, ФСИН, ФСКН России от 27 сентября 2013 г. № 776/703/509/507/1820/42/535/398/68 // Рос. газета. 2013. 13 дек.

14. Уголовно-процессуальный кодекс Азербайджанской Республики от 14.07.2000 № 907-IQ. Legislationline. URL: <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes>.

15. Сало О. М. Реалізація повноважень керівником органу досудового розслідування при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій : дис. ... на здоб. канд. юрид. наук : 12.00.09 / Ун-т держ. фіскал. служби України. Ірпінь, 2018

16. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь от 16 июля 1999 г. № 2953. URL: http://www.yurist.by/sites/yurist.by/files/Ugolovnoprocessuarnyj_kodeks.rar.

17. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан : от 4 июля 2014 г. № 231-V, с изм. и доп. по сост. на 01.04.2019 г. // Юрист – комплекс правовой информации (законодательство) Республики Казахстан. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575852#pos=4;-252..

18. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 13 дек. 1997 г. № 2061. URL: <http://www.agmp.kz/zakon/1/upkod.doc>.

19. Коловочич М.С. Современные вопросы процессуальной регламентации негласного производства и взаимодействия следователя с сотрудниками оперативных подразделений URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-voprosy-protsessualnoy-reglamentatsii-neglasnogo-proizvodstva-i-vzaimodeystviya-sledovatelya-s-sotrudnikami-operativnykh>

20. А. Гинзбург О так называемых «негласных следственных действиях». URL: <https://journal.zakon.kz/4568011-otak-nazyvaemykh-neglasnykh.html>

21. Уголовно-процессуальный кодекс Грузии от 09.10.2009 № 1772-Пс. Legislationline. URL: <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminalcodes>.

22. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Таджикистан от 03.12.2009 № 564. Legislationline. URL: <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes>.

23. Севрук В. Г. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: інтеграція України до ЄС / В. Г. Севрук // Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних правопорушень : матеріали круглого столу (Київ, 20 листоп. 2014 р.). – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2014. – С. 84 – 88.

24.

REFERENCES:

1. Veprytskyi, R.S. (2015). Vykorystannia nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii u protydii zlochynnosti v rehioni [Use of unspoken investigative (investigative) actions to combat crime in the region]. *Nashe pravo – Our right*, 2, 92-95 [in Ukrainian].

2. Pavlenko, S.O. (2013). Mezhdunarodnoe zakonodatelstvo po borbe s korruptsией: problemy ego primineniya v Ukraine [International anti-corruption legislation: problems of its application in Ukraine]. *Pravo i politika – Law and Politics*, 2, 193-198 [in Russian].

3. Zakon Turkmenistana “Ob operativno-rozysknoy deyatelnosti” : ot 23 sentyabrya 1994 g., № 965-XII [Law of Turkmenistan “On operative-search activity” from September 23, 1994, № 965-XII]. *www.legislationline.org*. Retrieved from <https://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14403> [in Russian].

4. Federalnyy zakon “Ob operativno-rozysknoy deyatelnosti” : ot 12 avgusta 1995 g., № 144-FZ [Federal Law “On Operational Investigation Activities” from August 12, 1995, № 144-FZ]. *libertarium.ru*. Retrieved from http://libertarium.ru/1_sormlaw_101 [in Russian].

5. Hlushkov, V., Bilichak, O. (2012). Systema prokurorskoho nahliadu za operatyvno-rozshukovoiu diialnistiu i dosudovym rozsliduvanniam u zakonodavstvi Ukrainy ta zarubizhnykh krain: porivnialno-pravovyi analiz [The system of prosecutorial supervision of operative-search activity and pre-trial investigation in the legislation of Ukraine and foreign countries: comparative legal analysis]. *Visnyk natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy – Bulletin of the National Academy of the Prosecutor’s Office of Ukraine*, 4, 75-81 [in Ukrainian].

6. Zakon SSSR “Ob utverzhenii osnov Ugolovnogo sudoproizvodstva Soyuza SSR i Soyuznykh Respublik” : ot 25 dek. 1958 g. [Law of the USSR “On the approval of the

foundations of the criminal proceedings of the Union of Soviet Socialist Republics and Union Republics” from December 25, 1958]. *www.economics.kiev.ua*. Retrieved from <http://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data04/tex16066.htm> [in Russian].

7. Kyslyi, A.M., Chaika, R.A., Denysenko, M.M. (2016). Zarubizhnyi dosvid normatyvnoho rehuliuвання nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii [Foreign experience of the normative regulation of unspoken investigative (search) actions]. *Naukovi pratsi MAUP – MAUP Scientific Papers*, 49, 65-73. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npmaup_2016_49_11 [in Ukrainian].

8. Opredelenie Konstitutsionnogo Suda RF “Ob otkaze v prinyatii k rassmotreniyu zhaloby grazhdanki Saushinoy Zinaidy Vasilyevny na narushenie ee konstitutsionnykh prav polozheniyami stati 9 Federalnogo zakona “Ob operativno-rozysknoy deyatelnosti” : ot 28 marta 2017 g., № 569-O [Determination of the Constitutional Court of the Russian Federation On the refusal to accept the consideration of citizen Saushina Zinaida Vasilievna’s complaint about the violation of her constitutional rights by the provisions of Article 9 of the Federal Law “On operational-search activity” from March 28, 2017, № 569-O]. *legalacts.ru*. Retrieved from <https://legalacts.ru/sud/opredelenie-konstitutsionnogo-suda-rf-ot-28032017-n-569-o/> [in Russian].

9. Zuev, S.V. (2018). Ispolzovanie elektronnoy operativno-rozysknoy informatsii v ugovnom protsesse [Use of electronic operational-search information in criminal proceedings]. *Vestnik YuUrGU. Seriya «Pravo» – Bulletin of SUSU. Series «Law», 18(1), 24-29* [in Russian].

10. Vagin, O.A., Isichenko, A.P., Chechetin, A.E. (2008). *Postateynyy kommentariy k FZ Ob operativno-rozysknoy deyatelnosti ot 29 aprelya 2008, № 58-FZ [Line item commentary to the Federal Law On operational-search activity from April 29, 2008 № 58-FZ]*. Moscow: Delovoy dvor [in Russian].

11. Uголовно-protsessualniy kodeks Rossiyskoy Federatsii : ot 18.12.2001 g., № 174-FZ [Code of Criminal Procedure of the Russian Federation from December 18, 2001, № 174-FZ]. *www.consultant.ru*. Retrieved from http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/6c725ca5657d419b9e0bb3ab11696faaa11891f5/ [in Russian].

12. Kolosovich, M.S. (2016). Neglasnaya deyatelnost po ugovnomu delu [Unspoken activity in a criminal case]. *Aktualnye problemy rossiyskogo prava – Actual problems of Russian law*, 2, 138-145 [in Russian].

13. Sovmestnyi prikaz MVD Rossii, MO Rossii, FSB Rossii, FSO Rossii, FTS, SVR Rossii, FSIN, FSKN Rossii Ob utverzhenii Instruksii o poryadke predostavleniya rezultatov operativno-rozysknoy deyatelnosti organu doznaniya, sledovatelyu ili v sud : ot 27 sentyabrya 2013 g. № 776/703/509/507/1820/42/535/398/68 [Joint order of the Ministry of Internal Affairs of Russia, the Russian Ministry of Defense, the FSB of Russia, the FSO of Russia, the Federal Customs Service, the Foreign Intelligence Service of the Russian Federation, the Federal Penitentiary Service, the Federal Drug Control Service of Russia “On approval of the Instructions on the procedure for providing the results of operational investigative activities to the inquiry body, investigator or court” from September 27, 2013 № 776/703/509/507/1820/42/535/398/68]. (2013). *Ros. Gazeta – Russian newspaper, Dec. 13* [in Russian].

14. Uголовно-protsessualniy kodeks Azerbaydzhanskoj Respubliki : ot 14.07.2000, № 907-IQ [The Code of Criminal Procedure of the Republic of Azerbaijan dated July 14, 2000, № 907-IQ]. *www.legislationline.org*. Retrieved from <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes> [in Russian].

15. Salo, O.M. (2018). Realizatsiia povnovazhen kerivnykom orhanu dosudovoho rozsliduvannia pry provedenni nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii [Realization of powers of the head of the body of pre-judicial investigation in carrying out unspoken

investigative (search) actions]. *Candidate's thesis*. Irpin: Un-t derzh. fiskal. sluzhby Ukrainy [in Ukrainian].

16. Ugolovno-protsessualnyy kodeks Respubliki Belarus : ot 16 iyulya 1999 g., № 2953 [The Code of Criminal Procedure of the Republic of Belarus dated July 16, 1999, № 2953]. www.yurist.by. Retrieved from <http://www.yurist.by/sites/yurist.by/files/Ugolovnoprocessuarnyjkodeks.rar> [in Russian].

17. Ugolovno-protsessualnyy kodeks Respubliki Kazakhstan : ot 4 iyulya 2014 g. № 231-V [Code of Criminal Procedure of the Republic of Kazakhstan: from July 4, 2014, № 231-V]. online.zakon.kz. Retrieved from https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575852#pos=4;-252 [in Russian].

18. Ugolovno-protsessualnyy kodeks Respubliki Kazakhstan : ot 13 dek. 1997 g., № 2061 [The Code of Criminal Procedure of the Republic of Kazakhstan from December 13 1997, № 2061]. www.agmp.kz. Retrieved from <http://www.agmp.kz/zakon/1/upkod.doc> [in Russian].

19. Kolovovich, M.S. (2016). *Sovremennye voprosy protsessualnoy reglamentatsii neglasnogo proizvodstva i vzaimodeystviya sledovatelya s sotrudnikami operativnykh podrazdeleniy* [Current issues of the procedural regulation of covert proceedings and the interaction of the investigator with employees of operational units]. *Vestnik Kazanskogo yuridicheskogo instituta MVD Rossii – Bulletin of the Kazan Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Russia*, 1(23), 48-53. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye->

[voprosy-protsessualnoy-reglamentatsii-neglasnogo-proizvodstva-i-vzaimodeystviya-sledovatelya-s-sotrudnikami-operativnykh](https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-voprosy-protsessualnoy-reglamentatsii-neglasnogo-proizvodstva-i-vzaimodeystviya-sledovatelya-s-sotrudnikami-operativnykh) [in Russian].

20. Ginzburg, A. (2013). O tak nazyvaemykh «neglasnykh sledstvennykh deystviyakh» [On the so-called «secret investigative actions»]. *Lawyer – Yurist*, 5. Retrieved from <https://journal.zakon.kz/4568011-o-tak-nazyvaemykh-neglasnykh.html>

21. Ugolovno-protsessualnyy kodeks Gruzii : ot 09.10.2009 № 1772-IIc [The Code of Criminal Procedure of Georgia from 09.10.2009, № 1772-IIc]. www.legislationline.org. Retrieved from <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminalcodes> [in Russian].

22. Ugolovno-protsessualnyy kodeks Respubliki Tadjikistan : ot 03.12.2009, № 564 [The Code of Criminal Procedure of the Republic of Tajikistan dated 03.12.2009, № 564]. www.legislationline.org. Retrieved from <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes> [in Russian].

23. Sevruk, V.H. (2014). *Svitovyi dosvid zapobihannia ta protydii koruptsii: intehratsiia Ukrainy do YeS* [World experience in preventing and combating corruption: Ukraine's integration into the EU]. *Vykorystannia spetsialnykh znan pid chas rozsliduvannia koruptsiinykh pravoporushen – Use of special knowledge in the investigation of corruption offenses* : Proceedings of roundtable. (pp. 84-88). Kyiv: Nats. akad. vnutr. Sprav [in Ukrainian].